

mlin si zamore za kakih 5 do 10 fl. tako napraviti, da turšične sterže melje tako dobro, kakor Marcelova mašina. V mlinu Turniškega grada poleg Ptuja je naredil Šrank že to pripravo, in v tem mlinu zmleti drob in moko turšičnih steržev je odbor štaj. kmetijske družbe, kateremu sta se na ogled poslala, popolnoma odobril. Velika imenitnost te priprave, katero si bo za majhen dnar vsak mlinar lahko napravil, je očitna iz tega — pravi odbor štaj. gospodarske družbe — ako pomislimo, da na Štajarskem se blizo na 100.000 oralih turšica prideluje, ta dá na leto 1 milijon in 800.000 centov izlušenih steržev. Ker pa se je po lanskih skušnjah z Marcelovo mašino zvedilo, da iz 100 funtov praznih turšičnih steržev se pridelala 8 funtov lepe bele moke, 26 funtov zadnje moke, 23 funtov moke za živinsko pičo, 23 funtov pa otrobov, — tedaj se bo iz omenjenih 1 mil. in 800.000 centov steržev namlelo 612.000 centov moke za kruh in žgance, 828.000 centov moke za živino in otrobov. Ako cent krušne moke po 10 gold., moko za živino in otrobe pa po 2 gold. rajtamo, znese to okoli 8 milijonov gold. vrednosti na leto. — In tako si bo zamogla vsaka dežela, kjer se kaj turšice prideluje, in kjer si bojo mlinarji to pripravo naredili, veliko dobička nakloniti vsako leto.

Več od te znajdbe in kako se bo ta priprava narejala, bomo naznanili ob svojem času. Berž ko ne bo gosp. Šrank privilegij vzel za to napravo.

Starozgodovinski pomenki.

Kje je stal Praetorium Latovicorum?

Razložil Davorin Terstenjak.

Mnenje svojega pridnega sodelavca na polji stare zgodovine častitega gosp. Hicingerja, da je rimska cesta iz Emone skoz Acervon Praetorium Latovicorum v Neviodun deržala po Dolenskem in ne kraj Save, rad podpiram. Sledil sem pri terdenji, da je Praetorium Latovicorum stal kraj Save v okolici radečki in hotemežki, Schoenlebena in Muharja, in zato sem si prizadeval v Hotemežu najti Latov. V posebnem članku „o cvetu Lotos“ bom dokazal, da se ta cvet veli Kamala, to je, hotiv, ali lotos, kar v indiškem in gerškem jeziku pomeni begehungswürdig. Zakaj pa to ime ima, bo dokazal tudi omenjeni članek.

Moja razlaga imena Hotemež toraj še vendar ostane temeljita, in ime zna basnoslovno podlago imeti. In res to misel podpirajo bližnje Radeče, ki so brez dvombe ime dobile po Radogostu, Radoslavu, Radomiru — soprogu Hotemare, Hotemere, Hotimire, kateri imeni se skladate z indiškima Shri-Rama in Lakšmi.

Da so vsi stari narodi radi imenovali mesta, sela, vasi, gore, reke po božanstvih ali njihovih zaznamkih, je lahko dokazati: cele dežele nahajamo z basnoslovnimi (mythiškimi) imeni.

Da je posebno stari Slovenec rad tako delal, smo se že prepričali. Ker v bližini Kresnic nahajamo Hotiše, blizo Radomelj večkrat Trebno, Trebelovo, mi to služi za dokaz, da se Ratschach res pisati ima po slovenski Radeče, ako ravno ljudstvo Rače izgovarja. Kranjci radi glase pogoltujejo, in tako se razjasnuje, zakaj se v ustih ljudstva ne čujejo Radeče.

Tudi pisava imena Sittich ni še gotova, kakor iz gosp. Hicingerjevega članka vidim, kateri Zatičina in Zitičina piše.

Meni se prva pravilniša zdí, kjer imena sosednih krajev Metnaj in Temenice poznajajo lego. Kakor imamo na Kranjskem Utik, tako tudi je mogoč Zatik. Naj nam te dvombe rešijo domorodci, kateri v ti okolici živijo. Oddaljen, kakor sem jaz, nemore nič gotovega reči.

Ker smo še dosedaj skoro vse večje mesta rimske dobe ali s starim ali pa obnovljenim imenom našli, nemorem zapopasti, da bi se bilo ime Latov, Latovičani tako celo zgubilo.

Ali ne tiči ime Latov, Latovičani v imenu Letija? Skoro bi verjel, da je Letija bila glavno mesto Latovičanov. Spreminovanje glasnika a v e je na Kranjskem kaj navadnega. Štajarske imena Janko, Jaras, Jariha, Jarala so na Kranjskem Jenko, Jeras, Jeriha, Jerala; zakaj ne bi iz Latije postalo Letija? Toraj so Latovičani stanovali od Ljublane kraj Save po celem Dolenskem in so bili sosedje ilirskih Japodov, kateri niso bili slovensko, ampak traško pleme. Da se dnešnji prebivavci Letije velijo Letijani ne pa Latovičani, to nič ne dene. Dnešnja Sobotica, Sobotelj, madjarški Sombotelj, se je za Rimljanov zvala Sabaria, torej prebivavci Sabarci ne pa Sobotičani, Soboteljci, — pa kdobode terdil, da v Sabarii, Sobotici i Sobotelji ni enaka korenika?

Oblike ljudstvo spreminja, vendar korenike so mu svete.

Ako rečem, da je Letija bila glavno mesto Latovičanov, pa ne terdim, da je tam Praetorium Latovicorum stal (Latovicus je edina pravilna pisava in ime božanstva se nahaja na koroških kamnih razun Latobius, tudi v obliki Latovus), Praetorium ni bil druga pri Rimljanih, kakor glavni kraj tabora. Rimljani so prostore za tabor z nar večjo previdnostjo odločevali, deloma zato, da so potrebni prostor za vojsko in potrebno vodo dobili, deloma pa, da so proti sovražnikom lahko nakope napravljali.

Zato je vsigdar bil za ta posel pošiljan „tribunus belli“ *). Naj preje so izvolili prostor za Praetorium, iz kterega se je lahko čez vés tabor vidilo.

Med timi možmi, kateri so lego za tabor odločevali, je bil v prvih časih augur, pozneje pa mož, kateri se je „metator“ zval, zato „castra metari“, das Lager ausmessen **) — (Zatikati? Zatičina?)

Kakor je pri vstanovljanji mest augur proti straném sveta, ktere so se mu dobre zdele, dve linii potegnili, ki ste še tako zvane „cardo maximus in decumanus“, tako je tudi bilo pri taboru.

Druge linije so bile tema dvema paralelne. Nad punktom, kjer ste se „cardo maximus in decumanus“ prezevale, je bil Praetorium, torej glavni punkt tabora.

Praetorium Latovicorum je torej samo bil tabor rimskih legijonov na zemlji Latovičanov, ne pa njihovo glavno mesto. Znali pa so se ravno Latovičani rabljati za posadko tega tabora, in ako se ne motim, je bila takošnega tabora potreba, kjer so se sosedni Japodi radi spuntovali.

Na kerškem polji proti severu od Novega mesta nahajamo selo Ratež. Znal bi bil tudi tukaj Praetorium stati; ime pomeni to kar tabor od rat = tabor, boj, vojska.

Med Emono in Praetorium Latovicorum se še nahaja Acervone — brez dvombe prestava domačega slovenskega imena. Nad Trebnem nahajam na karti Stockendorf. Ako to vas ljudstvo izgovarja Stožka vas, bi Acervon bil prestavek imena Stožka vas od cerkveno-slovenskega stog, to je, acervus. Dalje bi znalo še ime vasi Veršlin opominjati na acervus, od verb.

Trebniški spomenek z imenom T. Mitrapus je kaj važen, ker pričuje, da tudi stari Slovenci so Mitrovo častje poznali. Mitrapus pomeni der Mitrasstier, in tukaj spet vidimo sestavljeno ime, kakor v imenih Voltar, Voljapus, Voltreibus itd.

Bil je vojak 14. legije, ktera se je velela „gemina victrix“, in je „v Aquis Aureliis“ v Alsacii (Elsas) ležala. Ker je Rimljan noriške in panonske legijone posadil v Ga-

*) Polyb. VI. 39.

**) Livij VIII. 38.

Kratkočasno berilo.

(*Gospod uči hlapca, hlapec uči gospoda.*) Slavni angleški pisatelj Lovre Sterne, ko je bil župnik v Suttonu, je dobival od svojega prijatla večkrat divjačine v dar, vselej pa je pozabljal, hlapcu, ki mu jo je prinašal, kaj za napitek dati. To se je hlapcu za malo zdelo. Sklene toraj pri prvi priložnosti, ki se mu bo ponudila, nad njim se znositi. Ko je imel tedaj nekega dne enak dar prinesiti, stopi nepoterkavši naravnost v sobo, se komaj odkrije in zažene jerebico na mizo, nekoliko nerazumljivih besed sam pri sebi mermraje. Sterne ga debelo pogleda. „Veš kaj, ljubi prijatelj“, mu pravi, „tega povelja pač nisi dobil od svojega gospoda, da bi se tako sirovo obnašal. Mar ne veš, kaj se spodobi poštenemu hlapcu? Pojdi, in vsedi se tu le na moj stol, ko da bi bil jez; jez ti hočem pokazati, kako se obnašaj“.

S tim gre Sterne pred vrata ter pohlevno poterka. „Le notri!“ zavpije hlapec. Ponižno se klanjaje stopi Sterne v sobo, hlapcu divjačino lepo spodobno izročuje ter reče: „Gospod moj se vam lepo priporočajo, ter so vam tukaj nekaj malega poslali, prečastitljivi oče! Da vam dobro tekne!“ „Le čakaj“ — si misli hlapec sam pri sebi — zdaj te le imam v pestéh“. Komaj tedaj Sterne izgovori, vstane hlapec prijazno, rekoč: „Žlahnemu gospodu se lepo zahvalujem in tu-le“ — seže v žep, ko da bi hotel dnarja iz njega vzeti — „tu-le je trohica za te, ljubi moj, da kupico vina serknes na moje zdravje“.

Sterne to viditi se na vse gerlo zasmeha pametni misli hlapcovi, seže tudi v žep, ter mu primeren napitek poda.

Pravijo, da se odslej strežnik ni nič več pritoževal o skoposti ali spozabljivosti Sternetovi, — Sterne pa tudi ne več o sirovosti in neotesanosti hlapcovi.

(*Nova barva*). Oče: „Ančika, kaj pa delaš tu?“ — Ančika: „Kikljo barvam svoje puncike, da bo lepo rudeča“. — Oče: „S čim pa jo barvaš?“ — Ančika: „Z vinom, oče!“ — Oče: „Kdo pa ti je povedal, da je vino rudeča barva?“ — Ančika: „Mati so mi včeraj pravili, da je od vina tudi vaš nos, oče, tako rudeč. Mati morajo že vediti, sicer bi ne bili tega rekli“.

(*Zjutraj kovač, popoldne župan*). Neka soseska si je svojega kovača, poštenega in pametnega moža, za župana izvolila. Pri vsi svoji pridnosti pa vendar ni mogel dvojnega dela zmagati kakor je mislil in želel. Ko je imel kot župan v sejo iti, so mu prišli konji za podkovat, — in kadar je ravno naj bolje pri kakem vozu kolesa ravnal, mu prinesó domovinsk list podpisat. Tako je šlo vsaki dan, da je že bil županijstva sit do gerla. Da bi tedaj svoje opravila v red djal, pribije na hišne duri tablo s sledecim napisom: „J. J., župan, dopoldne za živino, popoldne za ljudi“.

(*Kaj je potrebnije: sonce ali luna?*) „Kaj misliš, Jaka? po svoji pameti: ali nam je sonce potrebnije ali pa luna?“ — No, to je pač neumno vprašanje! To vendar vsak vé, da je luna bolj potrebna, zakaj podnevi je že tako svetlo“.

Ijamo le-to: Žveplene toplíce so vsaki deželi velika dobrota, ker je njih moč v mnogih boleznih zares velika. Po nazočem popisu močnega duha in obile toplote smémo misliti, da so čateške toplíce močen žveplen vrelec, ki bi utegnil mnogim mnogim bolnikom studenec zdravja biti. Al da bi se mogel ta vrelec odkriti in popolnoma na dan spraviti, še bolj pa, da bi se otél zalivom Save in se stanovitno zavaroval povodinj — to bi bilo delo veliko, težavno, drago. Kaj malega za silo narediti, bi pa nikamor ne kazalo; če bi se le kaj tacega naredilo, kakor je že kadaj bilo, bi scasoma spet vse pod zlo šlo, kakor je sedaj. Z napravo toplíc le za uboge bi tudi čateški fari nič pomagano ne bilo, ker od samo revnih bi okolici noben dobiček ne dohajal. Premožni ljudje, ki pušajo v toplících mnogo dnarja, pa terjajo vse dobro in lepo napravljeno. Le tadaj bi se smélo od čateških toplíc za okolico-celo kaj veselega pričakovati, ako bi se bogat mož lotil te naprave in jih napravil sedanjim terjatvam primerne. Iz serca želimo, da bi se najdel tak možak!

Vred.

lio in Germanio, je naš Mitrap latinškutar domú se verbivši spomenek postaviti dal v latinskem jeziku, v kterem so po postavah vse javne pisma pisane biti mogle.

Naj si gosp. Hicinger, kadar mu dolžnosti njegovega poklica dopušajo, potruđi to cesto bolj natanko preiskati; znabiti da se bodo še dali najti okopi in zidovi vojaškega tabora Latovičanov.

Pa tudi drugi domorodci na Kranjskem naj oznanujejo, kar se kje stare zgodovine tikajočega najde, spomnivši se besed rajnega J. Zupana:

Vse imamo,
Pa neznamo,
Le iščimo,
Da dobimo!

Ozir po domačii.

Čateške toplíce — dajmo jih na noge spraviti!

(Konec.)

Res, da se je za kopanje spodnje in zgornje jame že dosti potrosilo, — pa kaj pomaga, ako še toliko dnarja in lesa ni, da bi se to delo v 8 ali 14 dneh naglo doveršilo. Če bi se zgornja jama, ktera je že za dva sežnja na široko in toliko na dolgo, še za pol sežnja globokeje skopala, z lesom obdala, in za odtok vode graben ali kanal do bližnje struge naredil, da bi se voda odtekala in gorka prihajala, bi prav dobre toplíce bile in marsikter revež bi se v njih ozdravil. Vém, če bi take toplíce pri kakem večem mestu bile, bi bile že zdavnej narejene, bi kmali slovele in posestniku veliko nesle.

Ker ni ne v Brežcah ne na Čatežu takega premožnega, da bi se teh toplíc lotil, bi pač prav prav bilo, ako bi se od kod drugod kak mož tega početja lotil. Nič drugzega teh toplíc ne overa, kakor da so preveč povodnji podveržene, pa povodenj se le včasih spomladi in v jeseni, malokdaj poleti primerja, pa če je vse dobro podperto in z deskami obdano, ne more ničesar iz jame vzeti, in ničesar ne zasipati, ker voda do toplíc še sviža (Flugsand) ne, še manj pa kaj drugzega ne prinaša, ker vse popred na germovji in verbini ostane; pa tudi preveč dereča ni, ker med germovjem teče, in povodenj malokdaj čez 3 ali 4 dni terpi, in kakor hitro voda upade, se kmali vse posuši, ker je večidel sam pesek. Če bi se z lesom vse naredilo, česar je treba, se ne bi čez poldrugi sto goldinarjev potrosilo. Po tem bi se znalo še le zidati, kadar bi se nadalje čez 20 sežnjev dolg graben skopal, in ko bi se do izvirka prišlo, zakaj zdaj se za pravi izvirek ne more natanko vediti, ker voda med peskom za en seženj globoko teče, in še le na koncu verbine v strugi izvira.

Te toplíce so zlo žveplene, kar se po duhu ali smradu, kjer se jama koplje, berž spozná. Ko se pa do vode pride, kmali vés duh ali smrad zgine.

Če bi te toplíce lepo narejene bile, bi ta kraj kmali imeniten postal, ker se lahko do njega pride, kakor sem že rekel, pa tudi odtod se lahko po lepi cesti v Kostanjevico, v Kerško, v glažuto pod Stojdrago, v Samobor in v Zagreb pelja, ker po krajnski strani gré poštni voz, po štajarski skoz Brežce pa tako imenovani Stellwagen vsaki dan proti Zidanem mostu na železnico ali v Zagreb; kader bo pa železnica proti Zagrebu narejena, bodo od vsih krajev ljudje v te kraje lahko hodili in čateške toplíce obiskovali, ki bi ubogi čateški fari veliko pomagale. Zemljišče, kjer so toplíce, je lastina brežke grajšine gospoda Ignaca grofa Atemsa, ki bi gotovo občnemu pridu radi daroval ta kos zemlje, ki grajšini le malo hasne.

Kdor hoče od teh toplíc več zvediti, naj popraša z besedo ali po pismih gospoda organista Janeza Trešeliča na Čatežu; njemu so te toplíce in druge okoljšine naj bolj znane *).

Iz Brežc.

M. S.

*) Temu popisu in domoljubnem vabilu na prošnjo gosp. pisatelja: naj bi tudi vredništvo povedalo svoje mnenje o ti zadevi, dostav-